

ÓVERTÚRA

Regényrészlet*

BOGNÁR ANTAL

KEZDŐDÖTT PEDIG ez a boldog, szomorú történet azon a szent napon, amikor Prózai Énem kora reggel kilépett tágas és viharvert családi háza teraszára, kilépett lélekben immár teljesen felkészülve arra, hogy elmegy innen. Igen, elmegy. Szombati nap volt, a pihenésnek rendelt a napok között, avagy a teremtés zárónapja, Prózai Énem élete párja és két csemetéje még az igazak álmát aludta, csendes volt az egész környék. Meg kell mondjam, az ipse koránkelő, s mindig jó érzéssel tölti el a hajnali szöszmötölés, háttérben szerettei szuszogásával. Saját biztonságérzetét növeli, ha azt képzelheti magáról, legalább e kevéske ideig, hogy teljes vértzetben őrködik felettük, s meg tudja védeni őket minden bajtól. További magyarázatra szorul e novemberi kora reggel különössége, lévén az egy bolondnál is bolondabb év folyamán. Ennek az évnek a tavasza egy elfuserált nyár volt, nyara pokolhoz szoktató, s belenyúlt az őszbe. Egyszóval abnormis idők jártak.

Prózai Énem eladdig, nem is kevés sikerrel, igyekezett itt a Duna közelében kicsiny kertjén általbocsátani a mediterráneum vékonyka fuvallátát, amely a Dunával annak régi nevéen névvétő Isztriától a Kárpátok innenső csücskéig, Herkulesfürdőig elhatol, valahol éppen itt, a túlparti hegyen át, s előszeretettel honosított padlizsánt, okrárt vagy bámiát, édesköménynek is nevezett venkelt, azaz finokkiót, articsókát s a füge mellett még délszaki kiwit is, az idén azonban minden összevissza kelt ki, összevissza ért be, ha egyáltalán sokadszorra sikerült az elvetése. A kert tehát még őrizte a váratlanul meghosszabbítódott vegetálás

*A szerző *Boldog és szomorú történetünk* című családregénye az Eötvös József Alapítvány támogatásával íródott.

látszatát a puha ködben, mely először szállt le olyan vastagon azon a novemberi hajnalon, amikor Prózai Énem elszánt alázattal (vagy áhítatos elszántsággal) kitárta ódon háza teraszra nyíló ajtaját, és kilépett a ködbe. Boldog és szomorú révületéből különös neszezés próbálta visszahozni. Végtére, noha Prózai Énem a könnyen hihető látszat ellenére korántsem jellemzően észember, tudatosult benne e zaj szokatlansága, s balsejtelem költözött szívébe. Életidejének tetemes részét négy fal között leélő emberben ilyesfajta rendellenesség észlelésekor nyomban a műszaki hiba képzele ötlük fel reflexszerűen. Valamiféle üzemzavaré; valahogy ilyesféleképpen: egyelőre nem világos, mi történt, mi van, mi folyik itt, de valami nincsen rendjén. Meg kell keresni, hol a baj, és elhárítani a hibát, még mielőtt nagyobb baj nem keletkezik belőle. . .

Két dolog is közrejátszott abban, hogy ez a rejtélyes neszezés még pillanatokra a teljes zavarodottság állapotában tartotta az érzékeket. Először is a felismerhetetlenségig összevegyült benne, mint később látni, azaz hallani fogjuk, a megfelelő mozgásnemmel egyetemben kétféle nesz, mindkettő pihekönnyűségű: a valami elválik valamitől és a valami hozzáér valamihez nesze. Olyannyira más-más mozzanat e kettő, mint hangra hang a szóban, ahogy leválik egy hangzó a hangszalagról, s már másikat formálva összeér, összezárul előtte a két ajak. Olyannyira mások, hogy már csak az egymásra következésük időköze miatt sem folyhatnak egybe!

Igen ám, de ha száz torokból kél a suttogás, és megsokszorozódnak e néma csókok?

Ez volt ugyanis a nyitja a másik zavaró momentumnak is: hogy nem lehetett megállapítani, honnan ered a neszezés. Mivel eredetének iránya nem volt egyértelmű, szinte olybá tűnt, hogy egyszerre hallatszik mindenfelől, és Prózai Énem, szegény, mint annyiszor, s ez elkerülhetetlen, bár tévesen, de teljesen logikusan jutott egy pillanat idejéig arra a következtetésre, hogy – csakis belőle magából, az ő testéből eredhet. Elhűlve állt tehát, végig se merte tapogatni a tagjait, rimánkodva tán egy perc haladéért, mielőtt meg kellene győződnie arról, balsejtelme beigazolódván, hogy itt a vég, szervezete áruló módon felmondta a keserű szolgálatot, egyoldalúan és visszavonhatatlanul, mit ér most már bármiféle elhatározás az elmenetelről. . .

De a hang csak áradt, valahonnan a nyúlós éterből talán, és ő alapjában véve továbbra is boldognak érezte magát, és szomorúnak, az automatizmusoknak befellegzett ezen a szombaton itt, a ház küszöbén, kívül és belül, a technika szűken vett birodalma elenyészett, áradt min-

denfelől a lokalizálhatatlan surrogás, amely Prózai Énemet, mihelyt egészen magával ragadta, úgyhogy már teljesen megfeledezett saját becses személyéről, hogy ott áll, hogy baja eshetnék, s hogy talán halálán van, egyértelműen templomi suttogásra emlékeztette, mikor száz mellre bukó száj mondja a lélegzetvétel nem teljesen egyforma ütemével ugyanazt az imát, és hull, zizeg a fohász, a zsolozsma, mint tömött hópelyhek zuhataga, melyet már hallani a maguk növelte csendben, igen, az, angyalok tolla hull alá az égből, vagy legalábbis tépázott galamboké, Márton-nap előtti csoda gyanánt. . . A szép szál fenyő a szomszéd udvarban, a sudár fa, mely esti árnyal ajándékozta meg a megsüppedt, hepehupás kövezetű teraszt, valóban lombja közé vesz ricsajozó szarkát, civakodó vadgalambokat, cinkét és verebet – de hát angyalokat ki csupálna meg?

Aztán a bávatag ember, őre a háznak, már látta is, látta, és csak állt és nézte. A fákról hullt a levél a kelő nap ragyogása pászmázta ködben. Nem úgy, mint rendes őszen, hanem hullt fűrtökben, marokszám; egy-egy levél után, ahogy megrezzent picikét a könnyebbedő ág, ahogy visszamoccant észrevétlen a célba vett ég felé, mind a többi is leesett azzal az eggyel arról az ágról, hullt, mint nagybeteg fejről a haj. Ahány barackfa, meggyfa, diófa a környező udvarokban, mind egymással vetekezve hánytá, túrta le lombját, a lombja zöldjét minapig elvétele megbontó sárga s barna leveleit és velük a zöldet is. A diólevél nagy kocsnya úgy fordul alá, mintha ereje utolsó morzsáját emésztette volna fel a hajnali fagy, mintha csak az tartotta volna még, hogy a sokerű fa még idejében befejezhesse a nagy elfalazódást, amire egyetlen éjszaka jutott. Hull a levél a fáról a deres földre összepöndörödvé, sereggestül, még zörren halkán, ahogy leér, de máris kienged, s mállik kornyadt teste a ragyogó hajnali fényözönben. Félelmetes ütemben kopaszodnak az ágak, percek múltán csupaszon fognak állni a fák.

Meg kell értenünk Prózai Énem döbbenetét. Ebben az erőltetett levélhullásban szemernyi méltóság nem volt, csak merő csúfság. Nagy őszi erdőben szél is eleszti, s szinte állandó az ilyen tömegű levélhullás, folyamatosan szórja el irdatlan lombját a sok faóriás, onnan örökösén ilyen intenzitással árad a leváló s lassan földre hanyatló levelek zaja. A pont, az a végleges, ahol végzi majd, ott van alatta egész hosszú nyarán át, miközben odafönn viháncol a szélben, s ott majd levél levelet ér, az avar lesz a levél sírja. De más az erdő. . . Itt, e tenyérynői földdarabon, néhány összeérő szomszédos kert közepéből riasztó látvány volt ilyen irdatlan mérvű pusztulás lemeztelenített mechanizmusát mintegy gyorsítva s ocsmány nyersségében működve látni.

Kezdődött tehát Prózaí Énem regényéletének boldog, szomorú története a teremtésnek sorrendben azon a napján, amikor az Úr az ember kezére bízta az egész teremtett világot minden élő lélekkel egyetemben, hogy gazdálkodjon velük, kezdődött volna, ahogyan Óírósa máris kegyeskedne pontosítani, régi jó prózaszokás szerint igenis szépen rögzíthető november 10-ei napján az Úr 1990. esztendejének, a Duna folyó partján fekvő meg nem nevezett város valamely pontján. . . Meg nem nevezett? – kapná fel meghökkenett fejét Prózaí Énem a hulló levelek közt, melyek közül egyik-másik arcát érinti, mivel most éppen az első termését hozott zsenge diófája alatt álldogál a ködoszlató hajnalban, felkapná fejét, hiszen a városnak, mint minden valamirevaló városnak errefelé, emberemlékezet óta, a hivataloson kívül még legalább hat-hét egykori, sőt ma is használatos nevét ismeri. Meghökkenése azonban mit sem ér, mivel a regényben valóban nem hangzott el a város neve, ilyenformán Óírósa teljes joggal hivatkozhat az első elnevezés (vagy a meg nem nevezés) szent prózajogára, s neveztetik ezentúl e város, mint elhangzott fentebb, meg nem nevezettnek, nemzetközi alakjában a mennyei We-haven't-said-nek, vagyis No-we'v-said-nek, pidgin-pannón egyszerűsítéssel No-we-said-nek, mely port és porta, azaz udvar, de kikötő is; s ezen már csak egy másik író változtathat egy másik regényben.

De nem is ez a fő oka Óírósa, várhatóan a leendő szerző aggályoskodó fennakadásának mindjárt itt, e boldog, szomorú történet legelején, a kezdet kezdetén. Maga e történet eleje a kérdéses, és amennyire az e problémába való emberi betekintés megítélni engedi, olyan bonyolult ügy ez, amelynek tisztázásához egy egész regény is kevés volna, bár a regénynek ez a tétje; így tehát nem járunk távol az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy minden a kezdet kezdete körül fog forogni ebben a regényben, mint egyébként e műfaj minden valamirevaló darabjában; míg csak véget nem ér. És még annál is tovább. (Ez természetesen mit sem von le a boldog és szomorú történet érvényességéből, amelyen éppen a kezdeténél tartunk.)

A fenti időpontnál nem kisebb pontossággal határozható meg az a hajnal, melyen e boldog, szomorú történetnek az ugyancsak meg nem kerülhető története megkezdődött, kezdődött pedig azzal, hogy az Úr eme lehetetlen, 1990. esztendejében, november hó 15-én, kora reggel, enyhe időben, egy Rába menti falucska, Zsenyve határában, az arborétum közepén álló kastélyban Óírósa kitarta lakosztálya délkeletre néző, lilába hajló barnára festett keretű ablaka mindkét szárnyát, s kitekintett a csodálatos parkra, melynek idelátászó tisztása Antonioni feledhetetlen Nagyítását juttatta eszébe; kitekintett pedig len lélekben

immár teljesen felkészülve arra, hogy a magára szabott, de illően úri remeteségben, olajozott írógépjéhez visszaülve ott helyben nekifog regénye megírásához, s az boldog, szomorú története lesz egy boldog és szomorú történetnek, amely éppen hogy csak meg nem kezdődött. . .

Óírósága akkorra már egy teljes napot eltöltött választott száműzetése színhelyén. Lakosztályában az impozáns neoreneszánsz kályha hideg volt, mint egy műtárgy, és általában minden, ami díszes (és ami dísztelen), ám vagy százötven fűtőborda ontotta a meleget kizárólag az ő kedvéért az egyébként visszaszelídült őszidőben, úgyhogy nyugodtan mérhette könnyű szerelésben irdatlan szobája hosszát, ami egyébként nagyon kedvére való volt a tágasság felszabadító hatása miatt.

Szombathelynek tartott, vonaton, az akkor még uralkodó ködben, jókora bolognai bőröndjével. Kenetlen kerekei – félreértést elkerülendő itt csak a bőrönd kerekeire gondolunk, bár másra gondolni sem volna nagy hiba – úgy nyikorogtak, mintha máris a négy égtáj szellemei környékeznék, ezért aztán jó darabokon inkább vonszolta, cipelte.

„De minek?” – szinte hallom Prózai Énem könnyen elképzelhető kifakadását. „Isten az égben, minek kell ahhoz olyan messzire elutazni, és annyi időre; és mi a fészkes fenének egy akkora hodály?!”

Hogyha minden kedvező feltétel adott, lám, nem is olyan nehéz kitanulni, hogyan kell adni az angolt, hiszen Óírósága leereszkedően, no persze az enyhe maliciózusság helyett a megvető hangsúlynak egy cseppnyi balkánias beütésével, szóval kissé lekezelően vetheti oda foghegyről: „És te, kisapám? Te hogyan utaztál, hova és minek, tacsókórodban, hatvanhétben?” Prózai Énem már ettől is le volna forrázva, ám Óírósága tud gonosz is lenni. „Prózai leszek: mafla vidéki kamasz voltál, és mellel a lelked mélyén az is maradsz, modortalán tahó. Jobb az ilyennek, ha le se sikerül vetkeznie félszegségét, mert akkor kötekedő lesz belőle, kiállhatatlanul unalmas fráter, akit végül megríkat az önsajnálat: egyszóval rongy ember, vagy még inkább rongyember, így, ahogy mondom. . .”

E boldog, szomorú történet, illetve e boldog, szomorú történet boldog és szomorú történetének elmondása nem először és aligha utoljára érkezik olyan kanyarulatához, ereszkedőjéhez, amikor óhatatlan és halaszthatatlan a közbeavatkozás; mint egyébként akkor is majd, ha netán a megfeneklés veszélye látszik vészesen fenyegetni. Az igazsághoz hozzátartozik ugyanis, hogy a *rongy* szónak, akár számolna ezzel Óírósága, akár nem (bár ez utóbbi nagyon lesújtó volna íróságára nézve), éppen ellenkező előjelű, fölöttébb nemes jelentése váltott át a mai becsmérőbe. A rongy mint jelző ősiséget jelentett. A mongol, tatár né-

pekhez hasonlóan, melyek rongybábukat használtak totem gyanánt, a nomád magyarok őseiket jelképező rongyokat agattak sátruk becses helye köré, azokban lakoztak a család óvó szellemei, az elhalt ősök lelkei. Szegény szerencsétlen Prózai Énem zaklatott felszólamlása vonatkozásában ugyebár ez mentő körülmény lehetne. Mindenesetre igen csak hitványak lehettek a régi magyarok még régebbi ősei, csekély eredménnyel gyümölcsözhetett rongytotemjük lobogtatása, ha már egyszer a nyelvben ilyen csúfos jelzői szerepbe csúszott le büszke szavunk.

Igaz, hogy ridegebb társadalmak boldogtalan növendékhordája csak nyelhetette a trombitanyálat és peckelve vitte a zászlót, mely, majd elfeledtem, talán ama rongyok kései vázsna igazából, égett meddő szorgalomban, és tehetetlen kínjában szabadnak látta az ürest; de miközben boldogabb országok fiai meg könnyű szívvel és könnyű léptekkel jártak már az országutakon és láttak világot, ez az idétlen mamlasz úgy vágott neki a nagyvilágnak, mint valami expedíciónak, oly körülményeskedve, annyi görccsel, talán mint ahogy katonának indultak régente faluról; ósdi, megvasalt sarkú kartonkoffert cipelve utazott Pestre, Veszprémbe, Pécsre, nyikorgott, ó, hogy nyikorgott annak a füle! Emlékmű az a kopott, ócska koffer, a láthatatlan leláncoltság emlékműve, az elfeledettség, otffelejtettség, a vidékiesség emlékműve, emlékműve délnek és keletnek, az Isten háta mögé szorult embertanyák világának, mert hiszen tulajdonképpen így kecmergett elő onnan mindenki, mint aki menekül, dúvad másától menekül dúltan, hogy összetéveszthetik vele; így vonultak aztán s már akkoriban izzadtan, borostásan, nagyokat nyelve meglett férfiak, mind csupa kosz, mind csupa görcs, seb és dadogás, csupa félelemtől zavaros szem és félelem táplálta, fogcsikorgató hősiesség. . . Ez a fickó persze más volt, kisszerű, bugyuta balkáni aranyifjú, beképzelt és naiv bunkó, aki pózol, röhög és zabál, legalább fölzabálja és leokádja a szoktatásban oly primitívnek és oly hanyagnak megélt világot, ha már idegen benne, és mindenestül elveti, így áll rajta bosszút. . .

Prózai Énem csak csendes rosszállással tud visszagondolni zagyva és regényes előéletére férfikora monoton hétköznapijainak és közelgő, várva várt regényéletének, melynek szinte immár a küszöbére lépett, amikor egy sorsfordító novemberi hajnalon azzal a szent elhatározással lépett ki, boldogan és szomorúan, ódon családi háza teraszára, hogy nincs tovább itt maradása; ha Óírósága is úgy akarja, útra kész. Lesz, ami lesz.

Aludt a város, nem gondolt senki azzal, s ha valaha gondolt is, elfe-

ledte, hogy csak kegyes ráadás az éghajlatrendítő nagy csalásban a lombok zöldellése. Vesztére vagy talán mégis inkább nagy-nagy okulására élő tanúja volt annak, milyen kapkodó könyörtelenséggel söpörte félre őket újtájból a tél sietős hírnöke, a hajnali fagy. Nincs irgalom, nincsen kérdés.

Megtorpant tehát a teraszon, bár menni készült, indulni készült, boldogan és szomorúan, megtorpant, részint mert megtorpanásra készült, amit látott, meghallott, részint pedig mert átérezte jelentőségét s annak fontosságát, hogy, bármi történjék is aztán övele, még ha az ő kicsinységének boldog, szomorú története, történetének boldog és szomorú volta is az ára, ez itt nem múlhat el nyomtalanul, ugyanakkor azonban fájdalmasan tisztában volt azzal is, hogy hiába próbálná sietve, most, azonnal Óiróságát előcsiholni a lelki határtalanság valamelyik rejtekéből, hiába próbálná rögtönözve megidézni azt, akinek szellemlényéhez ugyan jó szerencsével minden halandó eljuthat egyszer élete során, s még a legnagyobb bűnös is, mások vagy önnön sorsának feloldozhatatlan megrontója, meghallgatást nyerhet nála, különösen ha tiszta életű folyamodik érte; az pedig, ő bármikor felismerheti valamelyik megtestesülését, ámde a szokásos hozzáférkőzésnek tekervényesek az útjai és kiismerhetetlen a szertartásrendje.

Egyébiránt pedig Óirósága az egésze rá se rántott, kapta magát, és vígan elment Zsennyére fáblászni, ahogy eltervelte volt; amihez aztán Prózai Énemnek, szegény párának már csak azért se lehet semmi köze, mivel fogalma sincs, hogy ez mit jelenthet. S míg Sárváron, hűvös este, várta a ritkán járó buszt, Óirósága hűvösen azon tűnődött, hogy van az, milyen átok ez a fajtáján, hogy aki egyszer elmegy, ha netán visszajön, meg aki ott ragad örökre, vagy aki élve eltemetkezik, az végül mind oly szépen, gyalázatosan összetestvériesül a sárban – a megtorpanás egyforma kolonca húzza le őket; aki pedig elment, az végleg ment el, az nincsen többé, az vissza se néz. Végül is, gondolta egykedvűen, angol hidegyérrel, a lakosztálya délkeletre néző ablakán kitekintve, írógépe előtt ülve könnyű szerelésben azon a nevezetes, november 15-ei hajnalon, mindennek van jó oldala. Idejövetele előtti szombaton hét szál szőlővesszőt metszett le apjánál Sárszegen, azaz Sóvárszabadján, hét szálát abból a magtalan fajtából, hogy odahaza legyökereztesse, s a metszőolló szára összecsípte tenyerén a bőrt, úgyhogy borsószemnyi véraláfutás feketélt rajta. Mostanára pedig, azalatt, míg a súlyos bőrrönd alatt görnyedt, benne a kimért kényelem és a határt nem ismerő varázslat minden kelléke, a bőrrönd fülét szorongató kezében csaknem teljesen felivódott a dörzsöléstől. Véraláfutást a kímélet tart meg, jegezte fel átszellemült homlokkal, okosan. Igénybevétel eltávolítja.

Színmagyar földhözragadtságban és törzsökös névtelenségben csak apai nőágon voltak a felmenők közt zentai Riegerek, nevükből ítélve az egyedüli kétségtelen jövevények, akik közül valamelyiket elnyelte Dél-Amerika, és még vitte is valamire. Ennek váratlan, a feledés mély ködéből előbukkanó igazolásaképpen a harmincas években egyszer csak hivatalos megkeresés érkezett hagyatéki ügyben Amerikából, s ennek nyomán egyetlenegyszer összegyűlt másodunokatestvéri fokoza-
tig az egész retyerutya, melyet a szép karriert befutott Rieger vagyona megillet. Úgy volt, hogy sokuk azonmód szedelőzködik is. Onnantól még mélyebb homály övezi az ügyet és vele együtt minden előkotort családi köteléket, mivel a népes rokonság valami párizsi illetőségű ügyvédek hatalmazott fel az eljárásra, akik szegről-végről a rokonságba tartozván maguk is érdekeltek voltak, és szép csendesen kámfort játszottak, feltehetőleg a vagyon birtokában, amivel aztán a nagy felbuzdulásra szilenciumot tettek, úgyhogy sokáig szappangyárosnak hittem a vétlenül is csak ártó amerikai nagybácsit, holott állítólag templomi énekese lett valamely hittérítő szektának, ha igaz, hogy más Riegerek éppen afféle hittérítők voltak, ezzel azonban nehezen egyeztethető össze a vagyongyűjtés ténye, s legfeljebb a Prózai Énem esetében idéltlen óbégatásban, Óíróságáéban zenei ihletésű szövegkomponálás hajlamában megnyilvánuló kiéneklés tör bűvópatakként elő mint ennek valószínűsítése. Más utalás szerint katonai személy volt az illető, az első világháborúban nyoma veszett, s nagy sokára bukkant fel Dél-Amerikában, ide már csak hagyatéka örvendetes hírével üzenve. Az egésze persze Szondi Lipót csak bólogatna, és uralkodó skizoid mellett epileptiform stigmát is keresne valahol, akármilyen picikét, talán nem is hiába. . .

(Folytatjuk)